

Γιώργος Ρούσης: «Ο ελεύθερος χρόνος μέτρο του πλούτου -αντί να χάνουμε τη ζωή κερδίζοντας την», εκδόσεις Γκοβόστη.

Εισαγωγή

Η πτυχιακή μου εργασία με θέμα την κατάκτηση του οκταώρου στο Βέλγιο,**1** η οποία γράφτηκε πριν 45 χρόνια, κατέληγε ως εξής:

«η διάρκεια της εργάσιμης μέρας θα περιοριστεί ακόμη περισσότερο στο μέλλον έτσι που το οκτάωρο και οι 41,8 ώρες την εβδομάδα -που ίσχυαν τότε εκεί- να αποτελούν ένα θλιβερό κεφάλαιο στην ιστορία των συνθηκών ζωής των εργαζομένων».

Λογικά σκεπτόμενος, θεωρούσα ότι η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων θα μπορούσε να αξιοποιηθεί αγωνιστικά για τη δραστική μείωση της εργάσιμης μέρας και την αύξηση του ελεύθερου χρόνου. Να όμως που η «λογική» του καπιταλισμού είναι διαφορετική από τη δική μου.

Και όσο κυριαρχεί ο κεφαλαιοκρατικός τρόπος παραγωγής, η ζωντανή εργατική δύναμη, παραγωγός υπεραξίας, από τη μια θα μειώνεται σε σχέση με το σταθερό κεφάλαιο ή και θα εκτοπίζεται και αυτό σε αντίθεση με τη θεμελιακή αρχή που θέλει το κεφάλαιο να θρέφεται σαν βρικολάκας από αυτήν -εξού και οι συστημικές κρίσεις- και από την άλλη, όσοι συνεχίζουν να είναι ενεργοί εργαζόμενοι θα υφίσταται την πιο άγρια εκμετάλλευση.

Έτσι, το κεφάλαιο με τις πλέον βάρβαρες μορφές και ενάντια σε κάθε ανθρωποκεντρική λογική, εμμένει στην ίδια αρχή και αξία, στη βάση της οποίας και ανδρώθηκε: *«ο χρόνος είναι χρήμα»*, ή για να ακριβολογούμε, **ο χρόνος εργασίας του εργαζόμενου είναι χρήμα για τον κεφαλαιοκράτη** που τον εκμεταλλεύεται.

Ακραίο δείγμα αυτής της βαρβαρότητας μια πρόσφατη είδηση που πέρασε στα ψηλά. Για τη χορήγηση ορισμένων φαρμάκων σε καρκινοπαθείς, όπως δις η αφεντιά μου, ο ΕΟΠΥΥ, βλακωδώς και πρωτίστως απάνθρωπα, επιχείρησε να επιβάλει να αναγράφεται στη συνταγή και **ο προσδόκιμος χρόνος ζωής** του ασθενούς!

Ας δούμε λοιπόν αν, εν προκειμένω, ενάντια σε αυτήν τη λογική του κυρίαρχου συστήματος που απορρέει από την ίδια του τη φύση, υπάρχει κάποια εναλλακτική φιλολαϊκής αξιοποίησης των αντιθέσεων τις οποίες το ίδιο δημιουργεί.

Ένα από τα συνθήματα που κατήγγελλαν το σύγχρονο τρόπο ζωής των κατοίκων των μεγαλουπόλεων τη δεκαετία του '60 ήταν: **«Μετρό, δουλειά, ύπνος»** (Métro, boulot, dodo). Πρόκειται για ένα στίχο, εμπνευσμένο από την ποιητική συλλογή του Pierre Béarn με τίτλο **«Χρώματα εργοστασίου»**.**2**

«Στο άψε σβήσε αγόρι χτύπα το νούμερο της κάρτας σου για να κερδίσεις έτσι τον μισθό

μιας πληκτικής μέρας ωφελιμισμού
Μετρό, δουλειά, καφενείο, γόπα, ύπνος, μηδενικό».

Στο ίδιο μοτίβο ένας γάλλος νεαρός **3**, ο οποίος, καθώς λέει, έφαγε περίπου το ένα τρίτο από το προσδόκιμο της ζωής του για να κάνει καλές σπουδές, γράφει στο μπλοκ του, με τίτλο «*έξω λάμπει ένας καλοκαιρινός ήλιος*»:

«Μας λένε ότι είμαστε ελεύθεροι. Αλλά να σηκώνεσαι κάθε μέρα την ίδια ώρα για να πας στη δουλειά σου, να υπόκεισαι σε καταναγκαστικούς κανόνες και σε στόχους κερδοφορίας οχτώ ώρες την ημέρα, να μένεις κοντά στη δουλειά σου εξορισμένος από τις ρίζες σου – συχνά πολύ μακριά από αυτές – και να μην αφιερώνεις στα δικά σου σχέδια, στην κουλτούρα το γράψιμο, τη δημιουργία, παρά λίγες ώρες που έχεις αρπάξει από δω και από κει από μια εξουθενωτική ρουτίνα, δεν το ονομάζω αυτό ελευθερία.»

Και πράγματι, δε συνιστά ελευθερία «*να θέτεις –όπως λέει– το πιο σημαντικό μέρος από την ενέργειά σου και τον χρόνο σου στην υπηρεσία αλλότριων από τα δικά σου σχέδια, και αυτό για το χρήμα*».

Τέλος, ο ίδιος διερωτάται, μήπως θα έπρεπε, αντί η μείωση των ωρών εργασίας να «*αντιμετωπίζεται σαν εξοβελιστέα, επειδή έχει σαν αποτέλεσμα την ανεργία, να αντιμετωπίζεται σαν μια επιτυχία του πολιτισμού*».

Ο πρόεδρος της Ουρουγουάης (2010-2015) και πρώην αντάρτης τουπαμάρος **José Mujica** (El Pepe) σε μια συνέντευξή του θέτει το ίδιο ερώτημα από μια άλλη οπτική γωνία:

«Όταν εγώ ή εσείς αγοράζουμε κάτι, δεν το πληρώνουμε με χρήμα αλλά με χρόνο ζωής που χρειάστηκε να δαπανήσουμε για να κερδίσουμε αυτό το χρήμα, με τη μόνη διαφορά ότι η ζωή δεν αγοράζεται, αλλά τρέχει και είναι τραγικό να τη σπαταλάμε με το να χάνουμε την ελευθερία μας». **4**

Ιδιαίτερα στην εποχή μας, με δοσμένη την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, τι νόημα έχει να χάνει κανείς τη ζωή του για να την κερδίζει, όταν υπάρχει η δυνατότητα, αντί της **ανεργίας** και της **υπερεκμετάλλευσης**, να κυριαρχήσει ο **ελεύθερος δημιουργικός χρόνος**;

Σε αυτό το δίλημμα, της συνέχισης της υποταγής στη λογική της αφαίμαξης της ζωντανής εργασίας από το κεφάλαιο ή της αξιοποίησης της απελευθέρωσής της προς όφελος της ανεμπόδιστης ανάπτυξης των ανθρώπων, προσπαθώ να απαντήσω σε τούτο το βιβλίο.

Σε ένα πρώτο κεφάλαιο, αναφέρομαι, αρχικά, εν συντομία, στην προκαπιταλιστική αρνητική αντιμετώπιση της εξαρτημένης και της χειρωνακτικής εργασίας. Στη συνέχεια, αναλύεται με ποιον τρόπο οι κεφαλαιοκράτες αντιμετωπίζουν το χρόνο σαν χρήμα, ή με άλλα λόγια, την αξιοποίηση της ζωντανής εργασίας σαν την πηγή αποκόμισης υπεραξίας προς όφελός τους.

Στη συνέχεια, αναλύεται η **αντίφαση της παραπέρα έντασης** της απομύζησης ζωντανής εργασίας για να αντιμετωπιστεί η **πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους**, κεντρίου της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής. **5**

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται ότι σε αντίθεση με τον **καπιταλισμό**, στον **κομμουνισμό** δεν είναι πια ο εργάσιμος χρόνος, η μισθωτή, καταναγκαστική δουλειά, αλλά ο **ελεύθερος χρόνος**, αυτός που

συνιστά **το μέτρο του πλούτου** και τον πυλώνα του Βασιλείου της Ελευθερίας.

Στο ίδιο κεφάλαιο τεκμαίρεται ότι η απελευθέρωση του χρόνου εργασίας οφείλει να είναι ο κατευθυντήριος μπόσουλας του σοσιαλισμού ή αλλιώς της κατώτερης φάσης του κομμουνιστικού τρόπου παραγωγής και αυτό σε αντίθεση με ό,τι συνέβη, σε μεγάλο βαθμό λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών, κατά τον *«υπαρκτό σοσιαλισμό»*.

Στο τρίτο κεφάλαιο αποκαλύπτονται οι **αντικειμενικές δυνατότητες** που υπάρχουν στην εποχή μας για μια, ευεργετική για τους λαούς, **απελευθέρωση του χρόνου εργασίας**.

Υπενθυμίζεται ο **σημαντικός ρόλος** που έπαιξε **στους ταξικούς αγώνες** η πάλη για την **εργάσιμη μέρα** και ειδικότερα για το **οκτάωρο** και προβάλλεται η αναγκαιότητα, σε αντίθεση με μια αμυντική, νεολουδιστικού⁶ τύπου στάση, σε αντίθεση με εκείνους, όπως ο Negri, οι οποίοι χλευάζουν τη σημασία της, και με τους νεοκευσιανούς οι οποίοι προτάσσουν το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, μιας άμεσης αγωνιστικής διεκδίκησης από το λαϊκό κίνημα της δραστηκής μείωσης του χρόνου εργασίας, στα πλαίσια ενός **επαναστατικού πολέμου θέσεων**.

Υποστηρίζεται ότι αυτή η διεκδίκηση θα πρέπει να μην εντάσσεται σε έναν κλεφτοπόλεμο ενάντια στα αποτελέσματα του κεφαλαιοκρατικού συστήματος, αλλά μαζί με άλλες τέτοιου τύπου αντικαπιταλιστικές διεκδικήσεις να εντάσσεται στη στρατηγική *«της τελικής κατάργησης του συστήματος της μισθωτής εργασίας»*.⁷

Σημειώσεις

1. Georges Roussis, La journée des huit heures en Belgique, ULB, 1974.
2. https://fr.wikipedia.org/wiki/M%C3%A9tro,_boulot,_dodo.
3. <http://saint-epondyle.net/blog/psychee/perdre-sa-vie-a-la-gagner/>
4. <http://les-equilibristes.com/gaspiller-sa-vie-a-perdre-sa-liberte/>
5. Κ. Μαρξ, Το Κεφάλαιο, Σύγχρονη Εποχή, 1978, τόμος τρίτος, σελίδα 328.
6. Θυμίζω ότι ο Λουδισμός ήταν ένα εργατικό κίνημα των αρχών του 19ου αιώνα που είχε σαν σύνθημα την καταστροφή των μηχανών, διότι αυτές θεωρούνταν υπεύθυνες για το ότι στερούν τη δουλεία τους από τους εργάτες.
7. Καρλ Μαρξ, Μισθός, Τιμή, Κέρδος, Εκδόσεις Θεμέλιο, 1976 σελίδα 102.